

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

SCIENTIFIC APPROACHES TO TEACHING INTEGRATED COURSE “I EXPLORE THE WORLD” IN PRIMARY SCHOOL

У статті, на основі аналізу психологічних, педагогічних та наукових джерел, сформульовано мету та завдання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі. Метою курсу є індивідуальний розвиток учнів на основі формування цілісної картини світу та засвоєння досвіду попередніх поколінь, який охоплює комплекс інтегрованих знань про природу, суспільство, ціннісні орієнтації, способи дослідницької поведінки, які характеризують спроможність школярів розв'язувати завдання практичного спрямування. Виокремлено та теоретично обґрунтовано особливості курсу в контексті концепції «Нова українська школа». Закцентовано увагу на тому, що інтегрований курс «Я досліджую світ» має потужні можливості для формування освіченої, вихованої, усебічно розвиненої особистості.

На основі визначених особливостей сформульовано й охарактеризовано наукові підходи до викладання інтегрованого курсу в освітньому процесі початкової школи: інтегрований, компетентнісний, діяльнісний, тематичний, дослідницький. Інтеграцію потрактовано як процес об'єднання, сполучення та побудови міцних зв'язків між окремими компонентами чого-небудь. Компетентнісний підхід відображено в елементах активного навчання, використанні ситуацій з елементами реального життя, партнерстві між учителем та учнями, наявністю компетентнісно орієнтованих завдань. Діяльнісний підхід спрямовано на розвиток ключових та предметних компетентностей і наскрізних умінь, використання теоретичних знань у практичній діяльності, формування здатностей особистості до самоосвіти та неперервного навчання. Тематичний підхід спрямовано на вивчення дисциплін у комплексі, а не ізольовано, коли відбувається послідовне й систематичне заповнення дитини знаннями, а процес пізнання навколишнього світу ніколи не зупиняється. Дослідницький підхід об'єднує навчальну та дослідницьку діяльність, розвиває дослідницькі вміння школярів, формує уявлення через досвід практичної діяльності та дозволяє по-іншому підійти до формулювання питань. Охарактеризовано кожний науковий підхід з опорою на практичний аспект курсу «Я досліджую світ» у початковій школі.

Ключові слова: інтегрований курс «Я досліджую світ», молодший школяр, початкова школа, учитель початкової школи, науковий підхід, інтеграція, компетентність, ключова

компетентність, діяльність, тематичний підхід, дослідницька діяльність.

In article, on the basis of analysis psychological, pedagogical and scientific sources, has been formulated the purpose and problems of the integrated course “I explore the world” in primary school. Therefore, the aim of the course is individual development of pupils based on the formation of a holistic picture of the world and learning the experience of previous generations, which includes a set of integrated knowledge about nature, society, values, research behaviors that characterize pupils' ability to solve practical problems. The peculiarities of the course in the context of the Concept of the New Ukrainian School has been singled out and theoretically substantiated. It was focused on the fact that the integrated course “I explore the world” has powerful opportunities for the formation of an educated, cultured, well-developed personality. On the basis of certain features, scientific approaches to teaching an integrated course in the educational process of primary school has been formulated and characterized: integrated, competence, activity, thematic, research. Integration is interpreted as the process of uniting, combining and building strong connections between the individual components of something. Competence approach is reflected in the elements of active learning, using the situations with elements of real life, the partnership between teacher and pupils, the presence of competency-oriented tasks. The activity approach is aimed at the development of key and subject competencies and cross-cutting skills, using the theoretical knowledge in practice, the formation of individual abilities for self-education and lifelong learning. The thematic approach is aimed at the study of disciplines in a complex, rather than in isolation, when there is a consistent and systematic filling of the child with knowledge, and the process of learning about the world around him never stops. The research approach combines educational and research activities, develops pupils' research skills, forms ideas through practical experience and allows a different approach to the formulation of questions. It has been characterized each scientific approach in the basis of the practical aspect of the course “I explore the world” in primary school.

Key words: integrated course “I explore world”, pupil of primary school, primary school, teacher of primary school, scientific approach, integration, competence, key competence, activity, thematic approach, research activity.

УДК 373.3.016

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/28.25>

Гарачук Т.В.,

канд. пед. наук,

в. о. доцента кафедри дошкільної і початкової освіти

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Ми живемо в часи постійних змін, глобальних викликів, стрімкого старіння інформації, швидкої комунікації, які, безумовно, впливають на наш спосіб життя, світогляд, манеру спілкування, мислення, сприймання сьогодення та майбутнього.

Зрозуміло, що нині посилюється конкуренція у світовій економіці; відбувається швидке старіння

людства; збільшується низько- або некваліфікований прошарок населення; зростає сфера освітніх послуг, і, як наслідок, виникає приватний сектор освіти; спостерігається мода на підприємництво та «пристрасть» до інновацій. Це вимагає швидкої адаптації, лабільності, своєрідної гнучкості, уміння бути стресостійкими та вміло розв'язувати конфлікти, бути успішними та здатними до постійного навчання.

Актуальними залишаються риси, виокремлені на Всесвітньому економічному форумі в Давосі (2018–2022 рр.), які перегукуються з 10 найважливішими навичками, яких потрібно навчити дітей сьогодні, щоб вони були затребувані завтра, як-от: вирішення комплексних завдань, критичне мислення, креативність, управління трудовими ресурсами, взаємодія з іншими людьми, емоційний інтелект, розсудливість і вміння ухвалювати рішення, готовність і вміння допомагати іншим, ведення переговорів, когнітивна гнучкість. Саме ці риси взяті за основу наскрізних умінь Нової української школи та виступають універсальними здатностями особистості, необхідними для використання в усіх сферах життя, розширюють можливості для подальшого працевлаштування, соціальної інтеграції та проактивної громадської позиції. Отже, зрозуміло, що традиційна організація освітнього процесу застаріла і не відповідає сучасним вимогам.

Актуальні нині висока якість освітніх послуг, відповідність вітчизняної освіти світовим нормам, трансформація ролі школи в житті дитини, задоволення потреб сучасних дітей, фокус на розвиток здатностей та компетентностей. Отже, ключовою реформою Міністерства освіти і науки України щодо переорієнтації, переосмислення й удосконалення освітнього процесу держави є створення Нової української школи. Метою Нової української школи є формування людини «нової генерації»; цілісної, усебічно розвиненої особистості; відданого патріота з морально-етичними принципами, який уміє ухвалювати відповідальні, своєчасні рішення та поважати інших людей; інноватора, який зможе змінити навколишній світ, конкурувати на ринку праці, використовувати здобуті знання у практичній діяльності та навчатися впродовж життя [8, с. 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У результаті впровадження концепції «Нова українська школа» (далі – НУШ) та реалізації компетентнісного навчання в освітній процес початкової школи введено новий інтегрований навчальний курс «Я досліджую світ». Дослідженню різних аспектів організації освітнього процесу в Новій українській школі присвятили свої праці Н. Бібік, І. Большакова, Я. Гаєвець, Л. Гриневич, І. Коберник, М. Пристінська, О. Савченко, С. Скворцова, Н. Софій, Л. Оніщук, О. Онопрієнко, Р. Шиян та інші. Особливості та специфіку інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі розглянуто Н. Андрук, І. Андрусенко, І. Баландіною, Н. Будною, О. Ващенко, О. Волощенко, Т. Воронцовою, І. Гарбузюк, Т. Гільберт, Т. Гладюк, Т. Грітченко, І. Грущинською, О. Іщенко, О. Козак, М. Корнієнко, В. Пономаренко, С. Тарнавською, О. Хомич та іншими.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Виявилось, що увага науковців приділялася лише окремим аспектамupro-

вадження інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в освітній процес початкової школи, як-от: інтеграція в освіті, тематичне навчання (М. Пристінська, С. Большакова), ключові ідеї та зміст курсу (Т. Воронцова, В. Пономаренко), дослідницька діяльність молодших школярів (Т. Гільберт), особливості викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у контексті педагогіки партнерства (М. Єпіхіна), розвиток пізнавальної діяльності в інтегрованому курсі (О. Дешко), підручник із курсу «Я досліджую світ» як засіб формування екологічної грамотності молодших школярів (І. Андрусенко), однак мало уваги приділено вивченню питань наукових підходів до викладання курсу.

Мета статті – розглянути особливості та виокремити наукові підходи до викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Метою інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є індивідуальний розвиток учнів молодшого шкільного віку на основі формування цілісної картини світу та засвоєння досвіду попередніх поколінь, який охоплює комплекс інтегрованих знань про природу, суспільство, ціннісні орієнтації, способи дослідницької поведінки, які характеризують спроможність учнів початкової школи розв'язувати завдання практичного спрямування.

Для досягнення поставленої мети інтегрований курс «Я досліджую світ» розв'язує такі завдання:

- формування та розвиток дослідницьких умінь, опанування способів пізнання предметів і явищ природи, навколишнього середовища, суспільного життя;
- формування активної життєвої позиції, виховання громадянських, соціально-культурних та моральних якостей;
- формування інтересу до України, до пізнання її історії, природи, славетних постатей; виховання пошани до державних символів, традицій, звичаїв, культури рідного краю;
- усвідомлення багатоманітності світу; формування та розвиток толерантності, терпимості та поваги до інших; вміння дотримуватись правил та застосовувати соціальні навички в різних видах діяльності;
- створення комфортних умов для самовираження, самоідентифікації та реалізації особистісного потенціалу молодшого школяра.

У контексті дослідження зазначимо, що особливостями інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі є інтеграція кількох освітніх галузей (природнича, громадянська й історична, соціальна і здоров'язбережувальна (за програмою О. Савченко); природнича, технологічна, інформативна, соціальна і здоров'язбережувальна, громадянська й історична, частково мовно-літературна та математична (за програмою Р. Шияна); використання активних методів навчання (інтер-

активна технологія, проєктне навчання, технологія розвитку критичного мислення, кооперативне навчання); компетентнісне навчання (формування ключових та предметних компетентностей, визначених Державним стандартом початкової освіти, концепція множинного інтелекту за Г. Гарднером, базові психосоціальні компетентності, провідна модальність дитини, компетентнісно орієнтовані завдання); тематичне навчання (тематичні дні/тижні, міжпредметні зв'язки, інтелект-карти) тощо.

На основі виокремлених особливостей нами було сформульовано наукові підходи до викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі: інтегрований, компетентнісний, діяльнісний, тематичний, дослідницький.

На думку І. Большакової, інтеграція – це «процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності тощо двох або більше систем, результатом чого є утворення нової цілісної системи, яка набуває нових властивостей і взаємозв'язків між оновленими елементами системи» [6, с. 10]. І. Андрусенко трактує інтеграцію в початковій школі як специфічну міждисциплінарну форму освітнього процесу, яка базується на теорії пізнання та розуміння того, що саме пошук знання і є дієвим способом міждисциплінарного дослідження [1, с. 13]. В. Ільченко розглянуто інтеграцію як «процес і результат об'єднання окремих компонентів змісту освіти в єдине ціле» [5, с. 85]. З урахуванням наукових позицій дослідників охарактеризуємо інтеграцію як процес об'єднання, сполучення та побудови міцних зв'язків між окремими компонентами чого-небудь і, як результат, формування цілісної картини світу.

Варто зауважити, що інтегрований підхід до викладання курсу «Я досліджую світ» ґрунтується на інтегрованому навчанні та реалізується через внутрішньопредметну (у межах одного навчального предмета) та міжпредметну (зв'язки між окремими дисциплінами) інтеграцію. Отже, сприяє накопиченню соціального та пізнавального досвіду, розвитку психічних процесів, формуванню допитливості, активного ставлення до явищ та подій довкілля [1, с. 13].

Інтегроване навчання дозволяє скоротити терміни вивчення окремих тем, усунути дублювання матеріалу з різних предметів, заохотити молодших школярів будувати зв'язки між окремими дисциплінами й опиратися на знання з різних предметних галузей, адже світ – це загальна картина, а не поділ на окремі елементи. Зазначено, що інтегрований підхід до навчання позитивно впливає на розвиток самостійності, пізнавальної активності й уподобань дитини, сприяє розвитку здібностей, побудові нових нейронних зв'язків, активізації мисленнєвих процесів, спонукає до узагальнення відомостей із різних наук.

Інтегрований підхід до викладання курсу «Я досліджую світ» дозволяє інтенсифікувати урок, збільшити його інформативну складову частину, сприяє розвитку інтересу до навчального курсу, підвищує творчий потенціал, розвиває креативність та нестандартне мислення, допомагає ширше та глибше вивчити навчальний предмет, зрозуміти його глибинну суть, побудувати зв'язки з реальним життям і навчитися використовувати здобуті знання у практичній діяльності.

Однак варто пам'ятати, що зловживання інтеграцією може призвести до небажаних наслідків, адже інтегрований підхід можливий і доцільний за дотримання таких умов, як: певна спорідненість наук, що відповідають інтегрованим навчальним курсам; інтеграція не навчальних предметів, а освітніх галузей; збіг або подібності об'єктів вивчення; вивчення не тільки тем, а і зв'язків між ними; уміння бачити проблему там, де її немає; розроблення міжпредметних тем для формування ключових компетентностей тощо.

Наприклад, інтегрований курс «Я досліджую світ». Тема «Космос»: природнича освітня галузь (вивчення понять «планета», «спутник», «Сонце», «зірка», «астероїд», «галактика»), математична освітня галузь (кількісна та порядкова лічба планет), мовно-літературна освітня галузь (власні та загальні назви), технологічна освітня галузь (час, виготовлення годинника).

Отже, інтегрований підхід до викладання курсу «Я досліджую світ» у початковій школі сприяє формуванню цілісних зв'язків між окремими об'єктами для поглибленого, усебічного, ґрунтовного вивчення найважливіших понять та явищ навколишньої дійсності.

Сучасна освіта повинна бути спрямована на розвиток особистих здатностей та життєвих компетентностей, які дозволять індивіду швидко пристосуватися до умов мінливого світу та цілком забезпечать реалізацію особистісних здатностей та потреб. Зауважимо, що традиційна школа здебільшого спрямовувала педагогів на формування в учнів предметних компетентностей, тоді як особливістю НУШ є формування ключових компетентностей молодших школярів.

Поняття «компетентність» часто трактують як «здатність до чогось», «спроможність», «комплекс знань чи умінь», «набір якостей», «процес формування настанов», «володіння компетенцією» тощо. В. Луговий визначає компетентність як своєрідне поєднання знань, умінь, цінностей, розуміння й інших здатностей особистості [14, с. 77]. О. Онопрієнко зазначає, що «компетентність – багатогранна, тобто ні знання, ні вміння, ні досвід діяльності самі собою не є компетентністю, тільки спільно» [10, с. 15]. Науковець вважає, що компетентності можуть усунути або виключити суперечності між тео-

ретичними знаннями та їх практичним використанням для розв'язання реальних життєвих проблем, зокрема розробляти та втілювати проекти, висловлювати власні ставлення й уподобання, розглядати й аналізувати причини та наслідки подій, оперувати предметами, взаємодіяти з іншими людьми й оцінювати їхні вчинки [10, с. 15].

На нашу думку, компетентність – це специфічна спроможність особистості, отримана у процесі навчання, що охоплює комплекс знань, умінь, навичок, уподобань, світоглядних переконань, ціннісного ставлення, які здатні повністю реалізуватися у практичній діяльності.

Компетентнісний підхід, на думку О. Савченко, – це «спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових) і предметних компетентностей» [15, с. 137]. Специфічними рисами компетентнісного підходу є: формування компетентної особистості; зміст починається від результатів навчання; учитель не передає готові знання, не навчає, не примушує до відтворення; перевага віддається проектуванню навчальних та життєвих ситуацій; результатами навчання виступають сформовані цінності, навички, способи діяльності, особистісні ставлення та реакції, а не готові знання; відбувається через спеціально розроблений та унормований зміст, технології та освітнє середовище [15, с. 141].

Інтегрований курс «Я досліджую світ» у початковій школі базується на засадах компетентнісного підходу. Це яскраво проявляється в елементах активного навчання, яке враховує індивідуальні особливості сприймання та стратегії навчання школярів (тематичні дослідження, рольові ігри, робота у групах), використання ситуацій з елементами реального життя (безпека та здоров'я школярів, дотримання правил, процес соціалізації), партнерство між учителем та учнями, де вчитель виступає ментором, фасилітатором, коучем, однак не транслятором знань; наявність компетентнісно орієнтованих завдань, спрямованих на формування та виявлення рівня сформованості компетентностей (наприклад: «Які предмети не можна викидати у смітник? (пластикова пляшка, батарейка, целофановий пакет, картонна обгортка). Розпитай у вчителя, куди їх можна здати») тощо.

Отже, компетентнісний підхід у викладанні курсу «Я досліджую світ» об'єднує особисте і соціальне, налаштовує учнів на пізнання об'єктів та явищ навколишньої дійсності, пропонує діяти, розв'язувати проблеми, спонукає до питань, переносить акценти з рівня знань на рівень використання інформації для вирішення життєвих проблем.

Завдяки роботам Л. Виготського, П. Гальперіна, В. Давидова, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Н. Талізінної в науці закладено основи діяльнісної теорії розвитку психіки особистості та теорії

навчальної діяльності. М. Варій тлумачить діяльність як зовнішню та внутрішню активність індивіда, яка спрямована на внутрішні зміни, повну трансформацію предметів, явищ і уподобань залежно від потреб, а також створення нових [3, с. 718]. Діяльнісний підхід – «персоналізація педагогічної взаємодії, яка передбачає відмову від рольових масок, адекватне включення особистісного досвіду (почуттів, переживань, емоцій, відповідних до них дій і вчинків)» (О. Пасічник) [13, с. 154].

Варто зауважити, що діяльнісний підхід в освіті спрямований на розвиток ключових та предметних компетентностей і наскрізних умінь, використання теоретичних знань у практичній діяльності, формування здатностей особистості до самоосвіти та неперервного навчання. Діяльнісний підхід в освітньому процесі передбачає цілеспрямовану переорієнтацію з передачі та засвоєння готових знань на процес пошуку й осмислення інформації; формування нових видів діяльності, співвідношення й пріоритет яких можуть варіюватися (кооперативна робота, взаємодія з іншими людьми, розв'язання комплексних завдань); систематичне й послідовне формування та розвиток умінь і навичок як важливих розумових операцій.

LEGO Foundation, опираючись на п'ять ключових характеристик діяльнісного підходу, розробили модель діяльнісного підходу в початковій школі. Ця модель включає значущість (доповнення досвіду та знань у школі і дома; підсилення значущості, шлях від відомого до невідомого, від конкретного до абстрактного; діяльність обов'язково має бути пов'язана з досвідом та знаходити своєрідний відгук у дитини), соціальність (кооперативне та спільне навчання, яке збільшує кількість соціальних контактів, занурює особистість в соціальний вимір і, як результат, формує комунікаційні та соціальні вміння), активність (наявність вибору та проактивна життєва позиція; вміння покладатися на інших та демонструвати підтримку; навчання відбувається на основі пропозицій та запитів, а не вказівок та настанов), вмотивованість (можливість досліджувати, вивчати, ділитися ідеями, пробувати, помилятися, коригувати помилки, розпочинати знову; учитель заохочує до роботи за допомогою питань та пропозицій), радість (отримання позитивного досвіду, отже, відчуття впевненості у власних силах) [12, с. 9–10].

Інтегрований курс «Я досліджую світ» у початковій школі передбачає впровадження діяльнісного підходу з переважанням ігрових прийомів навчання:

– простежується систематичне використання конструктора LEGO як засобу гри й експериментування, яке розвиває зв'язне мовлення та творче мислення дітей, формує вміння поетапно розв'язувати проблемні завдання, розвиває

вміння працювати в команді, свідомо ухвалювати рішення, адаптуватися до змін, пробувати та не боятися поразок;

– застосування проектної технології як способу організації самостійної практичної діяльності школярів, яка складається із проблеми проекту, власне проектування, пошуку інформації, продукту, презентації, портфоліо проектної роботи;

– цілеспрямоване використання елементів кооперативного навчання (робота в парах, робота в малих групах), де учні мають можливість висловити власну думку, не боятися бути почутими, вчаться міркувати, обмінюватися ідеями, співпрацювати, дискутувати, сперечатися, доводити свою думку, що сприяє розвитку навичок спілкування, критичного мислення, зв'язного мовлення, уміння переконувати й вести обговорення;

– упровадження інтерактивної технології навчання через активну та постійну взаємодію всіх учасників освітнього процесу, де вчитель та учні є активними та рівноправними, знаються на тому, що роблять та здійснюють, і систематично рефлексують щодо цього («Дві правди й одна брехня», «Герб», «Градусник», «Переформулювання», «Поняття про <...>», «Рольова гра», «Коли навчаю – вчуся», «Займи позицію» тощо).

Отже, діяльнісний підхід у викладанні курсу «Я досліджую світ» спрямований на розвиток свідомої активності молодших школярів і проявляється у плануванні, прогнозуванні дій та результатів, регуляції вчинків, прагненні до їх покращення, правильному виборі оптимальних засобів.

Тематичне навчання – це цілеспрямований процес інтеграції змісту навчального матеріалу з різних дисциплін навколо певної теми. Н. Божко зауважує, що освіта повинна розглядатися крізь призму суцільної картини, а не ділитися на окремі навчальні дисципліни, отже, предметні кордони часто зникають, якщо вчитель спонукає школярів будувати зв'язки між дисциплінами, спиратися на знання й уміння з різних областей у межах однієї теми [2, с. 80]. На думку М. Пристінської та І. Большакової, тематичне навчання «забезпечує формування в молодших школярів цілісної картини світу, здатності сприймати предмети і явища різнобічно, системно, емоційно, сприяє поглибленню та розширенню знань учнів, діапазону їх практичного застосування» [10, с. 85].

Плануючи тематичний день/тиждень, педагог немовби створює неіснуючий об'єкт зі змісту навчального матеріалу різних дисциплін, однак цей об'єкт повинен функціонувати як живий цілісний організм. У тематичні дні/тижні часто об'єднують знання з різних предметів, розділів, тем навколо певної визначеної проблеми для узагальнення навчального матеріалу, інформаційного насичення, розвитку сприймання, світогляду, кругозору, мислення, пізнавальної активності тощо.

У фінських школах існує така інновація – навчання через явище (phenomenal based learning), це окремі питання, які фінські педагоги ставлять собі перед плануванням тематичного тижня, тобто від пошуку теми до результатів та оцінювання: 1. Вибрати явище (Яке явище будемо вивчати? Що ви про нього знаєте?). 2. Надихнутися явищем (Що вас цікавить та надихає в цьому явищі?). 3. Формулювання навчальних цілей (Як ви бажаєте вивчати це явище? Як ви оцінюєте освітній процес і досягнення поставлених цілей?). 4. Пошук інформації та отримання знань (Як ви шукаєте інформацію? Як ви розумієте, що інформація правдива?). 5. Спільний освітній процес (Як ви розділяєте освітній процес з іншими? Як ваші результати можуть бути помітними для інших?). 6. Оцінювання (Як ви оцінюєте свою роботу? Як ви розумієте, що саме про ці речі ви повинні дізнатися?). 7. Навчальні цілі (Яким чином сформульовані цілі допомагають вам навчатися?). 8. Участь (Як саме ви можете вести освітній процес? Як ви можете залучити в освітній процес друзів, сім'ю, оточення?). 9. Урізноманітнити процес (Як ви можете використати технології в освітньому процесі? Як ви можете повчитися в інших?). 10. Діяльність (Як можна використати набуті знання та вміння? Чи можна використати вивчене вами для блага інших людей?) [17].

Тематичний підхід в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» реалізується через планування тематичних днів/тижнів за допомогою створення інтелект-карти (специфічний метод структуривання інформації з дотриманням певних правил та використанням графічного запису); інтерактивних методів («Мозковий штурм», «Мозковий штурм у загальному колі», «Мозковий штурм у парах»); стратегій розвитку критичного мислення («Асоціативний куц», «Кластер», «Знаємо – Хочемо дізнатися – Дізналися»).

Констатуємо, що тематичний підхід під час викладання курсу «Я досліджую світ» у початковій школі спрямований на вивчення дисциплін у комплексі, а не ізольовано, коли відбувається послідовне й систематичне заповнення дитини знаннями, а процес пізнання навколишнього світу ніколи не зупиняється.

У процесі викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» заслуговує на увагу дослідницький підхід. О. Князян трактує дослідницьку діяльність як один із видів творчої діяльності школярів, який тісно пов'язаний із роботою над творчими завданнями, обов'язково повинен відбуватися під керівництвом педагога, а метою такої діяльності є процес отримання нових знань [7]. М. Вашуленко та С. Дубовик зауважують, що дослідницька діяльність школярів забезпечує формування дослідницьких умінь, які вчені тлумачать як «сукупність інтелектуальних і практичних дій, що забезпечують здатність особистості до самостійних спо-

стережень, узагальнення, аналізу процесів і явищ дійсності; до набуття нових знань і застосування їх відповідно до поставленої мети дослідницької діяльності» [4, с. 3]. Н. Падун вважає, що одним зі шляхів підвищення інтересу та мотивації до навчання школярів є їх залучення до навчально-дослідної діяльності, яку дослідниця розглядає як вид навчально-пізнавальної діяльності з елементами творчого характеру, спрямований на пошук, дослідження й вивчення процесів та явищ дійсності для накопичення та систематизації принципово нових знань та відомостей [11, с. 90–91].

Підсумовуючи все вищесказане, розглядаємо дослідницький підхід як спеціально організовану форму самоосвіти молодших школярів, яка має бути цікавою, доступною та корисною. У разі впровадження дослідницького підходу в молодших школярів формуються елементи ключових та предметних компетентностей, уміння дискутувати, спроможність шукати і використовувати здобуті знання, здатність до самостійного й неупередженого мислення, уміння планувати дії та співпрацювати, розвиваються допитливість, цікавість, неординарність мислення, самокритичність тощо.

Варто зауважити, що в типовій освітній програмі (під керівництвом О. Савченко), у процесі реалізації програми інтегрованого курсу «Я досліджую світ» передбачається впровадження завдань дослідницького характеру: дослідження-розпізнавання (Що це? Яке воно?), дослідження-спостереження (Як воно діє? Що відбувається? Для чого призначене?), дослідження-пошук (Чому? Яким чином? Із чим пов'язано?) [16, с. 39].

В організації дослідного навчання в початковій школі виокремлюють три етапи:

1. Педагог формулює проблему та чітко окреслює шляхи її вирішення, однак рішення учні повинні знайти самостійно (1 клас). Варто організувати заняття з елементами самостійності на формування мисленнєвих операцій (синтез, аналіз, узагальнення, класифікація, порівняння), отже, молодші школярі отримують уявлення про якість та властивості предметів і явищ, причини та наслідки. Пропонується використовувати елементи спостереження, мінідослідження та мініпроекти дослідницького напрямку, розгляд та аналіз предметів, продукування проблемних ситуацій, екскурсії, моделювання [9].

У контексті інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі можна давати такі завдання: «розпізнай емоції людей навколо»; «розглянь, який одяг пасує твоїй ляльці»; «знайди дві речі, у яких ви різні та схожі»; «досліди, чим займається консультант у супермаркеті»; «досліди, у які ігри можна грати на вулиці, а в які – вдома»; «як створити вулкан?» тощо.

2. Педагог формулює проблему, шляхи й методи її розв'язання, а рішення школярі зна-

ходять самостійно (2 клас). Збільшується обсяг роботи. Залучення в дослідницьку діяльність має бути гнучким, персоналізованим, диференційованим з опорою на особистий дослідницький досвід учнів. Доцільно впроваджувати елементи навчальної дискусії, мінідослідження, проєктну діяльність, спостереження за розробленим заздалегідь планом, мінідоповіді, екскурсії-дослідження, рольові ігри тощо [9].

Під час викладання курсу «Я досліджую світ» у початковій школі варто давати такі завдання: «дослідіть, куди зникає вода з калюжі»; «дослідіть властивості льоду»; «дізнайтеся, скільки годин в Україні триває найдовший день та найдовша ніч»; «виміряйте товщину снігу в різних місцях подвір'я»; «поміркуйте, чим зумовлений колір води у водоймах вашої місцевості» тощо.

3. Школярі самостійно виокремлюють та формулюють проблему, шукають шляхи її розв'язання, самостійно знаходять рішення (3–4 класи). Головна увага приділяється накопиченню та збагаченню дослідницького досвіду дітей на підґрунті особистісних досягнень. Спостерігається систематичне та цілеспрямоване підтримання дослідницької активності з обов'язковим представленням та коментуванням результатів учителем. Практикуються уроки-дослідження, розробка, виконання та захист дослідницьких робіт, проєктна діяльність, експеримент, домашні дослідження, анкетування, спостереження тощо [9].

У рамках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» пропонуються такі завдання: «знайдіть у своєму місті заклади дошкільної освіти»; «дослідіть свій родовід та створіть родинне дерево»; «знайдіть інформацію про тварин, які живуть сім'ями»; «підготуйте повідомлення за допомогою різних способів» тощо).

Отже, дослідницький підхід у процесі викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» об'єднує навчальну та дослідницьку діяльність, розвиває дослідницькі вміння школярів, формує уявлення через досвід практичної діяльності та дозволяє по-іншому підійти до формулювання питань.

Висновки. Нова українська школа нині функціонує на засадах компетентної моделі освіти. Отже, освітній процес має бути максимально побудований з урахуванням особистих здібностей, потреб, нахилів, уподобань, інтересів дітей.

Процес викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі, з використанням наукових підходів (інтегрований, компетентнісний, тематичний, діяльнісний, дослідницький) має потужні можливості для розширення знань учнів про предмети і явища; побудови та дослідження взаємозв'язків між живою і неживою природою; формування вмінь аналізувати, досліджувати, класифікувати, інтегрувати, системати-

зувати; розвитку дослідницьких, конструкторських та практико-орієнтованих умінь і навичок; органічного поєднання нового досвіду з попереднім для доцільного використання у практичній повсякденній діяльності.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у виокремленні й обґрунтуванні особливостей та наукових підходів до вивчення інших начальних дисциплін у початковій школі, зокрема інтегрованого курсу «Українська мова» та математики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрусенко І. Інтегрований курс «Я досліджую світ» як інноваційна освітня технологія у початковій школі. *Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Ніжин, 17 жовтня 2019 р. / за заг. ред. Є. Коваленко, упоряд. Т. Гордієнко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 262 с.
2. Божко Н. Інтегроване проектно-тематичне навчання кваліфікованих робітників. *Молодь і ринок*. Дрогобич, 2019. № 2 (169). С. 79–84.
3. Варій М. Загальна психологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів. 3-тє вид. Київ, 2009. 1007 с.
4. Вашуленко М., Дубовик С. Формування дослідницьких умінь на уроках української мови. *Учитель початкової школи*. Київ, 2019. № 9. С. 3–4.
5. Ільченко В. Інтеграція змісту освіти як виклик часу. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава, 2019. Вип. 24. С. 85–89.
6. Інтегровані уроки у початковій школі / І. Большакова ; упорядн. О. Семібаламут. Київ : Вид. дім «Перше вересня», 2016. 176 с.
7. Князян М. Навчально-дослідна діяльність студентів як засіб актуалізації професійно значущих знань : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Одеса, 1998. 18 с.
8. Концепція Нової української школи. Документ пройшов громадські обговорення і ухвалений рішенням колеґії МОН 27 жовтня 2016 р. 35 с. URL: <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
9. Мехед Л. Психолого-педагогічні засади дослідницької діяльності молодших школярів у навчально-виховному процесі. *Вісник психології і педагогіки*. Київ, 2018. Вип. 21. URL: http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._-_Випуск_21.
10. Нова українська школа : поради для вчителя / за заг. ред. Н. Бібік. Київ : Літера Лтд., 2018. 160 с.
11. Падун Н. Навчально-дослідна діяльність як засіб формування дослідницьких умінь учнів. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 1. С. 90–93.
12. Паркер Рейчел, Томсен Бо Ст'єрне. Діяльнісний підхід у школі. *LEGO Foundation*. Березень, 2019. 76 с.
13. Пасічник О. Діяльнісний підхід – сутність та особливості реалізації у процесі навчання студентів ВНЗ. *Проблеми та інновації у природничо-математичній, технологічній і професійній освіті* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Кропивницький, 10–21 квітня 2017 р. / за заг. ред. М. Садового та ін. Кропивницький : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. 176 с.
14. Педагогіка вищої школи / В. Андрущенко та ін. ; за заг. ред. В. Кременя, В. Андрущенко, В. Лугового. Київ : Педагогічна думка, 2009. 256 с.
15. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник. Київ : Грамота, 2012. 504 с.
16. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Савченко : наказ Міністерства освіти і науки України від 8 жовтня 2019 р. № 1272. 123 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>.
17. Silander Pasi Deep learning and understanding are the goals of phenomenon based learning. URL: <http://www.phenomenaleducation.info/phenomenon-based-learning.html>.